

VI.

A természetben nyilvánuló isteni erő.

(Tavaszi egyházi beszéd).

A szenteknek sem engedte az Úr, hogy kibeszélhetnék minden ő csudálatos dolgait, mikkel a mindenható Isten megékesítette a világot. Sírák 12, 18.

Idvez légy, várva várt kedves vendég, szép tavasz! idvez légy, hogy eljöttél szép hazád illatos mezőiről, s elhozád a természet urának üzenetét földünk népéhez, miként az ég és föld, Isten és ember között nincs megszakadva a frigy, mely anynyi életet, anynyi örömet szokott osztogatni naponként. Ismerjük küldetésed czélját, hogy lennél egy kedves emléklap a paradicsomi kor nagy könyvéből, s mint ilyen, a hová lépsz, a mit kezdeddel illetsz, a mivel lehelleted találkozik, minden, de minden újuljon meg, szépüljön meg, s adjon biztosítékot a felől, mit Isten régen Noénak ígért; mert nem pusztá hang, de megmásíthatlan szó volt az, s míg föld lesz, vetés és aratás nem is szünnék meg, s nem is vész el a nép, megmarad az emberi nem, melynek, mint ilyeneknek, jó adag jutott a halhatatlanságból.

Elég nekünk csak anynyit is tudnunk téled szép tavasz! és nem bánt minket az, hogy nem lakol mindig velünk, hogy meszsze, meszsze: a tértő földabroncsok közé teted örökös lakásodat, a hol kenyérpálmák árnyaiban pihenhetnek bananák és narancs-ligetek lombjaival enyelegve elfáradt szellőid, s csak akkor látogatsz meg, midőn a tél zord nappjai elmúltak; vagy talán éppen érkezésed szokta elüzni azokat?! Jól van ez így. Mogorva napok után inkább tudjuk becsülni mosolygásod édes perceit, s mit magaddal hozsz, a költészet ábrándos sugalmát s a szerelem üdítő álmait. Aztán gazdaggá teszed földünket is az élet magvaival, megindítod az áldások nagy gépezetét, s ha időnyed lejártával távozol is, nem voltál hiában velünk, s átütazásod meggazdagította mezeinket. Szép is, jó is vagy, kedves tavasz. Életre ébreszted az alvó terményvilágot. A hol

átmérszsz, virágot szorsz lábunk alá a mezők zöld bársonyára, virágot felinkbe, az élőfák lombjai közé, s még ezeken felül is, a légnek repkedő s énekes virágai, a madarak, mik veled jöttek, hirdetik, hogy nem egészen veszett el nekünk a paradicsom. Mert az agg sziklák vénült redőin s pusztá romok düledékein is repkény, cserje, virág és moh-szövet terül el, a földnek utolsó sebét is eltakarni erőlködve. Oh de nincs elég költői szellem, nincs elég lelkesedési erő az emberi szívben és főben arra, hogy csak érezni is, annál kevésbé kibeszélni lehessen a rendet, a béosztást, a szinezést, az árnyékolást s láttávoli szabályosságot, melyek a tavaszi újulással keletkezett szépséget alkotják, s néma bámulatra hódítják a gondolkodó embert.

Szépét ember is alkot, s a művészet és mesterség remeklései sokszor bámulatra hódítanak; de e szépség csak másod rangu, mert dicsősége csakis az eredetinek megközelítésétől függ; aztán mint *L a m a r t i n e* mondja, csakis a nézőnek álláspontja határozza meg az emberi művek szépségét, míg a természet akár alólról, akár felülről, vagy rézsuton nézve is, a szépségnek, nagyszerűségnek eszménye marad mindig. Nem kevesebbé jellemző az is, hogy mit ember alkot, csak egyszer szép: megemészti annak szépségét az idő, a gondtalan kéz, az erőszak, a vandalizmus; de a természet magas s elérhetetlen szépségét hirdeti annak örökös újjászületése, és saját hamvaiból új s ismét új életre ébredése. S az ős és tél zsarnoksága s kimélytelen elbánása se bírja megsemmisíteni az alaperőt, mely mindannyiszor felújul, valahányszor anyjával a földdel érintkezett. Igen, az ugy van: a természet megy által változáson, de meg nem semmisül, s a mely renddel, a mely törvény szerint elindult kezdetben gazdasága, megy ma is, s ha fogad is el valamit az emberi bölcseségtől a termények tökéletesítésében, s változtatja is néha égalji viszonyait, alapelveiben változatlanul maradt mindez ideig. A lilium ma is oly fejér, a viola oly illatos, s a rózsza ugy körül van tövissel torlaszolva, mint volt hihetőleg az éden környékén, s a fecske ma is ugy készíti fészkrét, s a gólya és daru azt a kompászt követik ma is, mely szerint költözködtek egyik égalj alól egy másik alá ezelőtt hatezer évvel.

Az emberi tökéletesség abban mutatkozik, ha halad, emelkedik az idővel, s egyik kor fogyatkozásait levetkezi a másikban, új meg új felfedezéseket teszen az eszmék világában, új jelenségekkel gazdagítja saját történelmét, több meg több kényelmet teremt, s

ugy szólva: szépíti a földet, boldogítja magát; de aztán ha valamit teremthetett, hiu önhihtséggel kevélykedik is vele. A természet ennek ellenében mindig hasonló magához, törvényeit nem változtatja, titkaival nem nyegléskedik, s éppen abban mutatja tökéletességét, hogy nem tökéletesedik; mert már kezdetben a lehető legmagasabb ponton állott, melytől bár mi keveset is eltérni, ingadozást s hanyatlást árulna el. Sokat küszködött eleitől fogva az emberi lélek utánnnyomozni a természet működését, nagyszerű titkainak nyitjára akadni, és az ó világ mágussaitól korunk buvárkodó szellemének felébredéseig sok avatottabb vagy kontárabb kezek rajzolták, sokan énekelték a természet szépségét, dicsőségét, mégis nagy részben titok marad az, melynek korlátain belől alkotja, igazgatja a mindennek Ura azokat a dolgokat, melyek oly széppé, oly hatályossá tesz a világ rendét. És e titok fátyola alatt látható mégis a tökély, melylyel az emberi ész nem mérközhetik; s ha a vallásos érzéstől nem tagadhatjuk is meg, hogy ihletettsége perczein közelíthet a rejtett szentélyhez, még mindig sok a kívánni való, mindig igaz: hogy a szenteknek sem adatott kibeszélni az Urnak csudálandó dolgait, mikkel megékesítette a világot.

Ha már K. A. a természet tavaszi fejlődését gondolkodó figyelemmel kísérjük, minden nyomon találkozunk a főeszmével, mely a szent leczke lényegét képezi, mikép: emberi szemek elől elrejtve azok az erők és műveletek, mik a külvilág szépségét alkotják. De nehogy csak mint egyszerű feltevés szövődjék az lelkiünkbe, tartandó elmélkedésben tovább fűzve e tárgy körüli gondolatimat, elsőben egy vizsgálódó reápillantással köszöntöm meg a szépülő évszakot, melynek egyes mozzanatait a szentek se tudják kibeszélni, s aztán érintkezésbe hozom a főeszmét: világ, Isten és emberek iránti viszonyainkkal. Így, azt hiszem, eleget teszek azon kihívásnak, mit egy ily eszmének keresztény ihletettségü felfogása kíván meg.

I. A természet meglehetősen előzékenységgel tárja ki a maga kellemeit és kincseit az észlelő lélek előtt, a nélkül, hogy azokkal nyegléskednék. Dicséretök azoknak magokban is rejlik. Szépek azok és bájoló, s szelid viszhangját képezik a nagy költő világhírű mondatának: mindent megtett az, a ki a gyönyört a

haszonnal tudta egyeztetni; mert lám, nekünk nem csak táplálatot hoz a természet mint a baromnak, hanem gyönyör-életet is, ha elég fogékonysággal birunk reá.

De van itt az a baj, hogy azok a szép dolgok, azok a kincsek tulajdonképp csak dísz-kirakatot képeznek, s megettök egy homályos bolt sötétkedik, melyben nem mindig ismerünk a kívülről látható tárgyakra, legalább nem, azok valódi becsére, titkaira s értékére; nem, legtöbbször azért, mert félünk, tartózkodunk, hogy abban az eldugott homályban eltévedünk, s ez az oka, hogy kiket a természet szépsége bájol is, titkait nem igen fürkészik. S ámbár egy-egy iskolai korszakot rajongásba hoz a természetbeni buvárkodás mániája, e téren legtöbbször találkozunk a felülegesség félszeg vagy bévégzetlen műveivel, s ha tán sokan volnánk is a hivatalosok, kevesen a választottak. Átalán véve pedig, az alsóbb néposztály csak anyagi hasznot keres, míg a nagyobb kényelemben élők elkényesedve, csak az ablakon ki szépelegnek az anyatermészetnek, inkább pamlagon ülve olvassák a pásztori élet idilli gondolatait, inkább nagy költséggel szerzik szobáik díszítésére egy Rembrandt éji tájképeit, mint künn élvezzék Istennek csillogos ege alatt a lelkesültség pillanatait, s Potter festett ökreit drágábban fizetik, mint egy középszerű csata barmot, mely nem a falon, de az üde gyepen legelészne, . . . melytől bétanult mimikával irtódzni, a divathoz tartozik. Az elegáns világ éppen el is zárkozik a szép természet elől, kerüli a tavaszi napsugárt s az enyhítő szelőt, ne hogy megdurvítsa arcbőrüket. Lehet szép a tavasz, nincs elég, ki abban gyönyörködjék.

Oh de a természet sokkal szerényebb, hogysen ez észre nem vétel, ez irányában mutatott közömbösség bánataná, vagy kivenné sodrából. Hűn őrzi ő a növény magvát a sziklaoldalon is, hol emberi szem nem járt, s átalán véve, gondja van, hogy a világ mindig szép legyen az évszakok örök törvénye értelmében, s nem csak Thaiti szabad ege alatt, de Grönland durva hegyei közt is ecsetel egy-egy báj-vonást a föld képére. Mily sivatag, mily mogorva képe van a télnek!! s lám, ez sem öli el egészen az életet. Olyan ekkor a természet, mint a dajka, a ki az alatt is, míg maga alszik, szoptatja növendékét emlőjén. Ezért hívhatja a tavasz viradása új életre a hoszszu éj alvó terményeit s állatait. Szép, szép is vagy oh anyatermészet mindenkor, legszebb tavaszkor, midőn ara-koszoru ragyog képeden, s felhivod a költő májusi énekét:

E h ó e g y c s ó k , m e l y e t a z é g a f ő l n e k a d a ,
H o g y l e g y e n k e d v e s a r á j a , s a z t á n a n y a .

S ki nem érzi itt a magas ihletettséget, melylyel egy Linne oly merész felfedezéseket tett a növényvilág addig ismeretlen országában, s egy virág kelyhében, mint az élőfa rügyében egy-egy menyaszszonyi ágyat fedezett fel, s egy sok ezer családból egyesült nagy ország lételét hozta világosságra, melynek minden mozzanataiban a szerelem mosolygó képére ismerünk. És ha nem születünk is narancs- és mandolafák árnyában, ha nem helyezett is az élet örökvirulatu földrészre, van okunk minden nyomon ismerni a természet fáradhatatlan gondoskodását, mely virágharmattal élteni a lenge pillangót, füvet hoz a baromnak, kenyeret ad az embernek, bészönyegezi a földet, ez isteni lábzsámolyt, haza hozza a téli szálláson volt madárfajokat, a fűbe puha nyoszolyát, az ingó galyakra légváracsokat rakat a tollas nép számára: reggel örömré ébreszti a világot, s majd enyhe szellőkben hoz álmot az éjszakának. Igaz, igaz, a mit bölcs Salamon jegyzett meg: n e m l a k i k j ó l a s z e m l á t á s s a l , s a f ű l h a l l á s s a l . (Préd. 1, 8.)

De elakad itt a gondolat, szárnyát szegi a képzelődés, ha bé akar hatolni az ezeket vezető isteni bölcsesség szentélyébe, melynek titkait a föld szentei sem beszélhetik ki. Meglehet, hogy Sirák ez állításával azon szentekre hivatkozik, a kiket a vallásos kegyelet a legrégebb idők óta némi apotheosisban részesített, s minőkkel a keresztény világ is bénépesítette az eget és földet, s kikre a közbenjárói hivatal árnyalata is van ruházva, s mint ilyenek, a pogány népek pénátesseit, láresseit juttatják eszünkbe, és ezek között egy M ó z e s és D á v i d magasztos zsolosmákban éneklük is az Isten dicsőségét, de a mely előtt mégis egy szent Pál tartzkodva vonul vissza, s mintha szent borzalommal akarná megnyitni száját a M a n o a h szavaival: M e g h a l u n k , m e r t a z I s t e n t l á t t u k . (Birák 13: 22.) elfogódása reszketeg hangján csak enynyt tud mondani: O h I s t e n b ő l c s e s é g é n e k m e g m é r h e t e t l e n g a z d a g s á g a . (Róm. 11, 23.)

De van más osztálya is a szenteknek, kik éppen a természet templomát őrzik, mysteriumait tanulmányozzák, s mint annak felavatott papjai állnak az ég és föld között, észlelve, figyelmeztelve minden neszre, minden mozzanatra, mik a természet életét jelzik. Vajjon ezek többet tudnak-e amazoknál? E szerzet eredete, mint a Nil folyóé bényulik a régiek homályos hitregéibe, s bé van olvad-

va a mágusok titkos tanaiba. Azonban annyit tudunk, hogy Ptolemeustól Galileéig, Tichotól Herschelig, s Aristoteles-től Chape Claude-ig és Daguerri-ig, Foulton-ig és Mesmer-ig a természet sok, sok titkát fedezte fel avattjai előtt; de a mit ember tudhat, az még sem lehet soha a legtökéletesebb. Hinnünk kell tehát, hogy alig esett által még az emberi nem a kezdetlegesen, alig a nagy mindenség ábéczején, s még több van felfedezetlenül, mint megjárva és békéltetve az ismeretek országába. Csak oda kell hát hajolnunk, hogy igaza volt Newton-nak, midőn valaki természettani ismereteit dicsérvén, ő e szerény vallomást tette: jártam a tengerpartján, néhány csillámot csigadarabot gyűjtöttem, de a nagy tengerben még nem buvárokodtam, az még nincs megjárva, megismerve.

És ha már e választottak, e kegyeltek is oly csekély zsákmánynyal dicsekedhetnek több százados kalandorkodásukból, mit mondhatunk magunkról, kik nem vagyunk méltók amazoknak saruit is e mezőben megoldani?! kik az egész természetből alig tudunk többet, mint hogy megvirad, s estve lesz; tél után tavasz jő, s így tovább; a nagy hieroglyfákból pedig alkalmasint egy betűt sem ismerünk? . . . mit egyebet, mit hogy a nélkül hogy tán jól választott szót tudnánk adni szivünk érzelmeinek, vallásos ihlet el mondjuk el: szent, szent, szent a seregeknek ura Istene, teljes mind a széles föld: ő dicsőségével. (Esa. 6, 3.) s itt illik nekünk megállapodni, s a helyett, hogy tovább mereszkednénk e kísértetes úton, hol anynyi eltévedésnek eshetik martalékul a makacs tudákosság, béérjük az al, ha a világ, Isten és ember iránti kötelmeinkkel hozhatjuk összefüggésbe a természet szemléléséből merített ismeretünket, s ennyiben hasznosíthatjuk a különben meddő zarándoklást, melylyel megátogattuk a tavasz virágos műtermét.

II. A természet szemlélése el nem titkolható szerepet viszen azon fogalmak rendezésénél, melyek irányadók lehetnek a világ felőli itéletünkben; s nem egyszer hozta az embert azon tévedésbe, hogy magát a természeti viszonyok csoportosulását tekintse világnak. A mivel aztán abba a bajba esünk, hogy azt a világot, melyet szépnek találtunk az Antillák dús ege alatt, nyomorult és sze-

rethetlen fészeknek tekintsük I z l a n d kiégett hegyei között. S pedig a természet szeszélyesen elszórt ellentétes jelenségeinek művészi egybealkotása s tömbítése képezi tulajdonképp a földirati világot s annak béosztását a nagy mindenségbe. E meggyőződéstől pedig igen sok függ boldogságunk és erényünk megalapításában. Mert leszámításával annak a kis világpolgársági ábrádnak, a mi olykor elvonul lelkünkön . . . mi a mi világunk? nemde honunk határánál kezdődik és végződik-e az? A spártai azt mondta, hogy az ők határuk dárdáiik hegyével végződik; mi ezt nem mondjuk, de igen azt, hogy ott a világ vége reánk nézve, a hol alkotmányunk végerőde jeleli, hogy azon túl nincs élet, s ha van, nem a mi számunkra van az. És e keretbe foglalt természettani ismeretek adnak irányt és súlyt a honszeretet magasabb erényeinek is. Mert a nagyobb rész előtt mindig sokat tesz, hogy szeretni való-e a föld, mely kenyerünket adja, s melyet olykor vérünkkel is kell hizlalni.

Nem merném kimondani, hogy a földtanilag áldottabb haza gyermekei mindig hívebbek volnának földükhöz, mint a silányabb vidékek emberei, legalább a S c h w e i c z, B r e t a g n e és S k o t h o n vadregényes hegyei között másként tapasztaljuk; de különben jó az, ha szem és szív megbarátkozva a körülte lévő tárgyakkal, mint egy méhajakkal tud azokból mézet szedni, melyért elvonhatatlanul csügg aztán a földhöz, melyen bölcsője rengett, vagy másként tulajdona lett, s melyben akarja porait is a végáomban megnyugtatni. Ez álláspontból véve fel hazánk tájképeit, bámulhatni-e, ha népe oly hön, anynyi előszeretettel s hűséggel ragaszkodik hozzája, s akkor is, midőn sorsa elviszi mívelt városok fényébe, vagy éppen félvad népek közé, oly nehezen tud valahol megfogamszani, míg itt oly könnyen otthon érzi magát az idegen. S haza sóhajt az öröktavasz honából is, hogy haljon meg inkább itt éhel, mint belefutadjon ott a csemegék dús árjába. Mert ha nincsenek is gránát és narancs-ligeteink, sem tropicus növényeink, sem az eget visszautkröző nagy tengereink, vannak méltóságos folyóink, óriás hegyeink, aranykalászos tengereink, délibábos rónáink, melyek felett népdalaink aranyköltészete lengedez, üdítő és életmentő forrásaink, s égáljunk, mely a tropicus népek rabságig butító, s a szélső északiak lelki fejlődéstől irtódzó miasmáitól megóva: szabadságot és szellemi emelkedést egyaránt elbíró érzelmeket fejleszt a lelkekben. Egy ily ország irányában, a természeti s égalyi viszonyok tapintatos ismerete nagybecsü szolgálatot tesz, a midőn népében honszerelmet s nemzeti

erényt fejleszt, ápol és gyámolit, s a vilárendszer, melyből egy szép lap éppen nemzetünknek jutott, vallásos áhitattal tisztelni tanítja, s tanítja imádni az istenkezet, mely ezeket intézi.

De éppen e pontnál merül fel egy napirenden álló közaggodalom, mely azt veti szemére a természetbuvároknak, hogy éppen ők, kiknek élete oly mezőben foly le, melyben minden fűszálon Isten neve van írva, legtöbbször hozzák kétségbe Isten lételét. Ha e mindig így volna, csak örvendenünk lehet azon, hogy mint elébb mondtam, igen kevesen vannak, kik örömet találnak e szép, de fáradalmas szorakozásban. Mert kalapot emelünk ugyan azoknak, kik egy felbonczolt virágcsukortól egész a téjút meszszeségeig, hol a gondolat megtalálta a n e t o v á b b határát, kiterjesztették ismereteiket, s megjárták azokat a barázdákat, melyek az ég mélységében lebegő világokat választják el egymástól, de ha a végetlen űrben sem találták meg Istent, ki velünk van, velünk lakozik, bizony csak szálnalmunk van számukra, hogy oly nyomtalan útazást tettek, vagy jártak, mint a ki járatlan rengetegbe indul s aztán eltéved, meszsze-meszsze elmentek hazul, érzéssel telt szívet vittek, s üresen hozták azt vissza.

Hajlandó tudniillik az ember mindenüvé, hová csak hódítólag jut, egy kis zsarnokságot vinni bé, s eltapodni az ősbib jogokat és megszentelt törvényeket. Így történt itt is. Minden, ismerkedés által meghódított göröngyöt magáénak kezd tartani, s korábbi tulajdonosságának jogát ignorálni kezdi. Így hitte a büszke ember az isteni befolyást megszüntnek az általa tanulmányozott tárgyan, s innen aztán csak egy lépésre volt az istentagadás. Szégyen, gyalázat így hányni ki a természet titkos szentélyéből az élő Isten oltárát. A matérializmus mégis, mely a tudákosság bokrai közt, mint fényes kigyó félénken bujkált a legrégebb idők óta, s mely a szent Dávid boldjától Spinozáig s onnan Laplaceig s Moleschottig fejét is kezdette emelgetni, már nyilván is akarja szórni mérget: „nincs szükség Istenre“ úgy mond, „a világ maga magának Istene“. Ez oskola méltán veheti jelszavául: „a ki a napba néz, megvakul“.

A m u z u l m á n, midőn vizet ad valakinek, ezt szokta mondani: „dicsőség annak, ki felhőt és forrást teremtett“; menynyire vannak hátramaradva ettől az új világ keresztény szülők karjain növekedett, s a legtöbb esetben mások oktatására vállalkozott, félszeg tudósai, kikről a keresztviz méltán lesir, mert megzavarják a jám-

bor ifju kor kegyeletes érzelmeit, hogy azok is vigyék ki a világba az istentagadás eretnekségét, s miután ők sem a harmatcsepp, sem a nagy tenger bonczolásánál nem ismernek arra, ki azokat teremtette, azt akarják, mások se lássanak tovább, mint ők. Vakoknak vak vezére, kik nem látják, hogy ha a természet buvárlása egy sötét aknában utazás, annak világító szövétneke a vallás; vagy ha az, a tenger fenekére bocsátkozik is, világosságot s életető léget csak a fenn lebegő buvárharangtól, az égi hittől, nyerhet. S pedig az ily tudákosoknak azt is lehetne tudniok: hogy minden jó lelkü ember keblében a természet revelatioja a vallás revelatioját eredményezte, és azt is, hogy Newton bévégezve természettani tanulmányait, a bibliát választotta kedvencz könyvévé; Herschel pedig valahányszor a nagy mindenséget szemlélve, látcsőjét letette, ezt szokta mondani: „bámulatosok oh uram Isten a te műveid“. E nagy tekintélyek példája könnyen feljülemelheti az áhitatos keresztény lelkét az áltudósok tévelygésein, s megtaníthatja minden nyomon, a tavasznak minden mozzanatánál elmondani: „dicsőség annak, ki mindezeket teremtette“.

Nem kevesebb érdekléssel bir pedig a kültermészet szemlélése azon pontnál, hol az embervilággal találkozik. Mert szép, szép ez a világ, gyönyörködtető a tavasz, de mind ez csak úgy szép, ha ember van benne. Maga a szent könyv azt mondja, hogy az ember képezi a teremtés koronáját, dicsőségét. És ez elég hizelgő jellemzés a gyarló halandóra nézve, ki különben anynyiszor beszennyezi magát, s ha oly csekély pont nem volna magában, foltot ejtene a nagy mindenségen is. Jean Paul azt mondja, hogy az ember egy gondolatjel a természet könyvében, s ha az, éppen imádságos könyvében kell lennie, s éppen azon pontnál, hol az a nehézség fordul elé, hogy nem könnyű tudni, hogy csak jót kell-e reája imádkoznunk, vagy ostort is? de ám maradjon hát mindvégig gondolatjelnek, s borítsuk el a szeretet, gyöngédség s felebaráti kimély fátyolával az érzelmeket, melyek néha ellene fellázítanak. Legyen bévégzetlen gondolat. Ne adjunk kifejezést az eszmének, hogy az égiekhez áll-e közelebb, vagy a föld alattiakhoz? Adjunk helyet a középben, sem angyal, sem ördög, habár mindenikből van is benne valami. S a mindenfelől örömet és szerelmet hirdető s élvező tavaszt ne mérgezzük avval, hogy az emberektől elidegenítő érzéseknek adjunk helyet keblünkben. Tanuljunk örülni és szeretni. Hol a természettel állunk szemben, egyebet nem is tanulhatunk.

Mondják, s úgy is van, hogy a legragyagóbb mező szemlélése sem ad elég élvezetet, hacsak egymagunkra vagyunk, s nincs kivel osztozzunk gyönyörködésünk öröméből. S ez mintegy kezen fogva vezet azon gondolatra, miként a természet tanulmányozása közelebb viszi az embereket egymáshoz. Lám a természetben ezer meg ezer színezetben s fokozatban váltakoznak a kül jelenések: élettelen sziklavilágot dús mezők szomszédolnak, emelkedések és süllyedések, s ezekhez képest gazdag mezők és kenyértelen vidékek, örökös hó- és jégtorlatok, borzasztó lávínak s mindig zöld országok vannak egymás mellé helyezve; s ezek öszszefolyva, egymás fogyatkozásait pótolva alkotják az örök rendet, mely mellett minden országnak, földrésznek, és minden népnek élete van. É s a z e m b e r e k k ö z ö t t? . . . Oh, ki nem ismeri a különbségeket, mely szerint a föld nagyjai, mint fenyegető sziklák meredeznek szegényebb körök felett, örök elborítással rémitve azokat — s im úgy állnak világ kezdete óta. Különben a gazdag a szegénnyel találkoznak, a H o t t e n t o t a L a p p a l érintkezik, a szabad polgár rabszolgával áll frigyben, s a szabadság klasszikus földé éppen azon földabronson van kijelelve, melyen a rabszállító C a y e n n e k és S y b e r i á k rengetegei. Így állnak szembe egymással a különböző érdekek; de mindeniknek megvan saját köre, saját igénye, fájdalma és öröme. S a hol nincs humánitás, sem emberhez illő polgári szerkezet, s ennek megfelelő társadalmi viszonyok, kietlen ott és sivatag a kenyérfa illatos árnya is, míg túl az örök tél és síkámok hazája is boldog, ha ember embert tud szeretni, legalább méltányolni s igazságos elbánást követni nagyban és kicsinyben, polgári viszonyok közt s a magán életben is.

Atyámfiak! ha nem vagyunk is a természetnek felavatott papjai, érthetünk a szép tavasz mosolygó mozzanataiból annyit, hogy nincs a földnek egy szentje is, a ki megbeszélhetné mind azt, mik Isten lételet, bölcseségét és hatalmát hirdetik, erősítik és megszentelik. Csatlakozzunk tehát a tiszta lelkek seregéhez, kik nem csatangolva az emberi álbölcsélem szárnyaival túl a keresztény vallás-tanaiban körvonalozott eszméken, a természet szemléléséből, a legszentebb kötetmek sugalmát és ihletését törekednek meritni Isten, h a z a é s e m b e r i s é g irányában. S hogy e kihívásnak teljes odaengedéssel jelentőséget adhassunk, s várva várt vendégünket, a szép tavaszt, köszöntő ünneplésünk az idvezülés magasztos érzelmég emelje lelkünket, tanuljunk a szép tavasszal örvideni, Is-

tent imádni, és szeretettel ölelni keblünkre a hazát és az egész emberiséget, s ez érzelmeket őrizni mindig keblünkben, s magunkkal vinni az élet kietlen pusztáján is, míg eljutunk a menyeyi kápolnába. Ámen.

Koronka Antal,
torda-aranyos-köri esperest, toroczkói pap.

1909. márc. 7.

VII.

A lélek eledele.

(Egyházi beszéd).

Nem csak kenyérrel él az ember. Máté 4, 4.

A kenyér a testi élet feltétele — sietek utána tenni, hogy a Biblia szellemében e szót nem szoros, hanem tágasabb értelemben veszem, s így mindazt értem alatta, a mi a testi életnek fenntartására szolgál.

A kenyérszerzés, ~~főleg napjainkban~~, kiváló gondja sok embernek. Némely ember ~~szintugy arczán, öltözetén mutatja~~, hogy kenyéret keresi. Ha a ~~falusi ember, homlokát izenedni látjuk~~, nem is kérdezzük miért: tudjuk, hogy a kenyér keresése közben ~~izzadt~~ meg; és a városiak halvány színéről is — ~~legalább kettőről egyre~~ — lehet következtetni, hogy vagy a kenyérkeresés nagy munkájában, vagy a kenyér hiányában halványult meg.

A különböző hajlamok, képességek, és társadalmi szükségek szerint nem lehetvén mindenki ~~szántóvetőt~~, a mesterségekből leginkább azokat gyakorolják, melyekhez vagy olcsón juthatni, vagy a melyek jövedelmezőbbek; a szép művészetekre, melyek vagy csak későre, vagy éppen nem jövedelmeznek, ritkán adja magát egy-egy erős szenvedély ~~(s éppen oly ritkán egy egy vagyonos, kinek önkeze munkája nélkül is megvan mindennapi kenyere.)~~ Ismeretek és tapasztalatok szerzésére túl országokon és tengereken, kevés ember távozik szülőtte földéről, míg a kenyérért ~~még a szeker is elhagyja szép hazáját, melyet vérel szerettek és tartottak meg ezer éven át ősei.~~ Magoknak a tudományoknak sincs elég becsök önmagukban. Ki nem tudja, hogy vannak ugynevezett kenyértudományok is? Innen van aztán, hogy mikor a tanuló ifjunak leendő pályája jön kérdésbe, nem anynyiban a hajlamot, mint inkább a lehető jövedelmet tekintik irányadóul a pályaválasztásnál.

Az apák közül többen igyekeznek arra, hogy gyermekeiknek vagyont mint szellemi kincseket hagyjanak örökségül; és az anyá-